

УДК 37:002

Н. І. Ашиток

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТУ

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Анотація. У статті зазначено, що в епоху становлення інформаційного суспільства посилюється вплив інформаційно-комунікаційних технологій на освіту. Наголошено, що зміни, пов'язані із впровадженням цих технологій, настільки стрімко та інтенсивно втілюються в нову освітню реальність, що суб'єктами освіти не завжди усвідомлюється, що ці технології є лише засобом, а не метою. Розглянуто переваги і недоліки впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Проаналізовано чинники дегуманізації та відчуження. Зазначено, що сучасне суспільство приречене на освіту з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, проте метою цифровізації освіти має бути реалізація гуманізму.

Ключові слова: соціокультурний аспект, інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, освіта.

Вступ

В епоху становлення інформаційного суспільства у вітчизняній системі освіти посилюється вплив інформаційно-комунікаційних технологій, які сприймаються як вимога часу. Зазначені технології сприяють інтеграції вітчизняної освіти у глобальну освітню систему, підготовці молоді до життя і професійної діяльності в нових суспільних умовах. Крім того, як показали події, пов'язані з карантинними обмеженнями, ці технології уможливають освітній процес у надзвичайній ситуації (Ашиток, 2021: 85-88). У зв'язку із зазначеним, набула розвитку необхідна матеріальна база для поширення цифрових технологій. Так, порівняно з попередньою світовою економічною кризою 2008 року кількість користувачів Інтернету зросла з 1,6 до 4,1 млрд, а кількість смартфонів досягло 3,3 млрд. При цьому питома вага інтернет-користувачів за цей час збільшилась з 23% до 54%. (Цифровий мир майбутнього). Стрімкість впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту, неоднозначність результатів цього процесу актуалізують їхнє осмислення у різноманітних аспектах, зокрема й у соціально-культурному.

Мета дослідження

Осмислення впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту в соціокультурному аспекті є метою статті, яка конкретизується у наступних завданнях: проаналізувати праці, у яких ідеться про особливості впровадження цих технологій, окреслити соціокультурні проблеми, які виникають при їхньому використанні.

Методологія дослідження

Теоретико-методологічною основою дослідження виступають філософські підходи, загальнонаукові та спеціальні методи і підходи, за допомогою яких вивчаються особливості впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес. Провідним обрано соціокультурний підхід на базі системного, сутність якого полягає у вивченні освіти у контексті суспільних явищ як єдності культури і соціальності, створених і здатних постійно змінюватися у процесі діяльності людини. Сама людина при соціокультурному підході розглядається пов'язаною із суспільством і системою соціальних відносин, а також культурою як сукупністю цінностей і норм.

Результати

Сьогодні неминучо і необхідно визнається цифровізація освіти, що передбачає комплекс заходів із перетворення педагогічних процесів на основі впровадження в навчання і виховання інформаційно-

комунікаційних технологій. Зазначені перетворення настільки стрімко та інтенсивно втілюються в нову освітню реальність, що суб'єктами освіти не завжди усвідомлюється, що ці технології є лише засобом, а не метою (Ашиток, 2021: 11-15). Звісно, інформаційно-комунікаційні технології можуть лише сприяти досягненню мети. Дійсно, зокрема, Інтернет – як технічний засіб – є етично нейтральним. Все залежить від того, яку світоглядну систему ми приймаємо (Малышко, 2007: 394-398).

Як зазначено в «English Wikipedia», інформаційні та комунікаційні технології – це розширений термін для інформаційних технологій, який підкреслює роль уніфікованих комунікацій та інтеграції телекомунікацій і комп'ютерів, а також необхідного корпоративного програмного забезпечення, проміжного програмного забезпечення і збереження інформації (Information and communications technology). Зазначені технології покликані вирішувати завдання щодо ефективної організації інформаційного процесу для зниження витрат часу, праці, енергії і матеріальних ресурсів в усіх сферах людського життя і сучасного суспільства, зокрема й в освіті (Світлична, 2014). У наукових працях цей термін часто використовують як синонімічний словосполученню «цифрові технології». Освіту, до якої впроваджуються такі технології, називають цифровою, а сам зазначений процес цифровізацією.

Осмислюючи процес впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та їхні наслідки, дослідники відзначають переваги і недоліки цього процесу (Дротянко, 2021: 18-21; Моор, 2017: 115-117). Найважливішою перевагою, на наш погляд, є те, що при їхньому використанні учні засвоюють інформаційно-комунікаційні технології, які знадобляться їм у подальшому житті, що зумовлено глобальною цифровізацією всіх сфер життя в кожній країні зокрема і світі загалом. Від рівня цифровізації країни сьогодні залежить її економічна потужність і рівень життя населення, становище цієї країни у світовому співтоваристві, можливості економічної і політичної інтеграції з іншими країнами, перспективи вирішення проблем національної безпеки. Все це, як слушно зазначає П. Моор, тісно пов'язано з рівнем освіти (Моор, 2017: 115-117). До безперечних переваг цифровізації в сфері освіти відносяться також залучення до Інтернету і доступ до дистанційної освіти, вітчизняних і зарубіжних джерел, використання передових освітніх технологій, можливість навчатися в режимі онлайн.

Цифровізація здатна виступати як фактор дегуманізації та відчуження. Так, у період переходу

до інформаційного суспільства виникає проблема спілкування між людьми, спостерігаються елементи занепаду культури. Комунікативна взаємодія між людьми лише на основі цих технологій може мати руйнівні наслідки для міжособистісних стосунків, зумовити їхню схематичність, емоційне відчуження. Суто цифрове спілкування є особливо небезпечним для дітей і молоді. Ще в 1960-і рр. вчені відзначили в якості одного з наслідків сучасного техногенного розвитку появу «одновимірної» людини (Маркузе, 1996: 87-134), для якої властивою є споживча орієнтація, відсутність соціально-критичного мислення, відчуження. «Сублімоване рабство» ця людина сприймає як природний, бажаний, єдино можливий, а іноді і як вищий з усіх можливих способів існування. Відчуження може набувати й інших форм. Д. Швець, зокрема, відзначає тип відчуження, що характеризується відходом людини від реальності та зануренням у віртуальний світ; підвищенням рівня агресії; соціальною самоізоляцією суб'єкта мережі (Швець, 2004). Цей вид відчуження є небезпечним тим, що у розвиненому інформаційному суспільстві, в якому значна частина населення зайнята інформаційною діяльністю в різних її проявах, можливий ризик використання зацікавленими групами впливу (окремими особами, терористичними групами та ін.) інформації руйнівного характеру. Це стосується інформаційних технологій для проведення інформаційних диверсій, здатних призвести до хаосу, значних збитків, втрат, техногенних катастроф та інших небажаних наслідків.

Сучасне суспільство приречене на освіту на основі інформаційно-комунікаційних технологій, проте метою цифровізації освіти зокрема і суспільства загалом має стати реалізація гуманістичної складової. Формування гуманістичних цінностей, таких, як: повага до життя і людської гідності, рівні права і соціальна справедливість, культурна і соціальна різноманітність, почуття людської солідарності та колективної відповідальності за наше спільне майбутнє. Як зазначає С. Кравченко, зміни соціотехногенної реальності вимагають принципово новий тип гуманізму, який передбачає оптимальний співрозвиток людини, суспільства, техніки і природи. Такий тип гуманізму є об'єктивно необхідним, зважаючи на ризики, що виявляються у втраті здатності людей контролювати наслідки наукових і технологічних досягнень. Цифровізація сучасної освіти не готує молодь до життя з такими ризиками. Разом із тим, якщо надати цифровізації освіти гуманістичний напрям розвитку, то вона може стати рушієм гуманізації людини у нових умовах (Кравченко, 2020: 3179-3184).

Гуманізація суспільства загалом і освіти зокрема є можливою лише за умови її суспільної і державної підтримки. Людина, отримавши нові, фантастичні можливості для культурного розвитку шляхом використання глобальних мереж і технологій мультимедіа може інтенсивно інтелектуально та культурно розвиватися. Проте цього в масовому масштабі не спостерігається. Причиною є відсутність ефективної громадської системи духовних стимулів і відсутність державної системи підтримки інтелектуального розвитку. Без цих систем людство отримує покоління стандартно мислячих, легко керованих, так званих «одномірних» людей (Соколова, 2002: 6). Гуманізація

всіх сфер життя, у тому числі освітньої, не відбувається автоматично. На думку професора І. Соколової, культурно-духовні стимули за своєю природою порівняно з фізіологічними є значно слабшими і не діють автоматично, а тому в інформаційному суспільстві такими стимулами для діяльності людини мають виступати гарантії підвищення соціального статусу, можливість отримання елітної освіти, популярність.

Невирішеність проблеми стимулювання діяльності в постіндустріальному та інформаційному суспільстві породжує формування і розвиток «суспільства споживання» (Соколова, 2002: 128-129).

Обговорення

Переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій є більш переконливими у теоретичному, ніж практичному плані. Зазвичай ці технології використовуються при роботі з групою осіб. При цьому відсутні навіть рекомендації з оцінювання їхньої здатності користуватися цими технологіями. Не передбачене й врахування індивідуальних особливостей дітей та молоді. Наскільки фронтальність застосування інформаційно-комунікаційних технологій щодо всіх представників молодого покоління незалежно від їхніх психофізичних можливостей є обґрунтованою з гуманістичної точки зору?

Висновки

Незважаючи на неоднозначність використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, наслідки яких є позитивними і негативними, функціонування освіти немислиме без цих технологій, що зумовлено, передусім, цифровізацією всіх сфер життя суспільства. Оскільки використання цих технологій у певному розумінні вимагає часу, і відмовлятися від них не уявляється можливим, варто втілювати їх в освітню практику на гуманістичних соціокультурних засадах.

Список літератури

1. Ашиток Н. І. Нова освітня реальність: дистанційна освіта у вищій школі в умовах карантину / Н. І. Ашиток // Молодь і ринок. – № 3 (189). – 2021. – С. 11-15.
2. Ашиток Н. І. Цифровізація дистанційного навчання в Україні / Н. І. Ашиток // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – 2021 – № 1 (33) 2021. – С. 85-88.
3. Дротянко Л. Г. Цифровий вимір сучасного етапу цивілізаційного розвитку соціуму / Л. Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Сер.: Філософія. Культурологія. – 2021.- № 1 (33). – С. 18-21.
4. Кравченко С. А. Цифровізація образования: риски дегуманизации / С. А. Кравченко // Социология и общество: традиции и инновации в социальном развитии регионов. Сборник докладов VI Всероссийского социологического конгресса. – Москва: РОС; ФНИСЦ РАН, 2020. – С. 3179-3184.
5. Малышко А. А. Философские аспекты процессов дистанционного образования / А. А. Малышко // Вестник МГТУ. – Т. 10. – № 3. – 2007. – С. 394-398.
6. Маркузе Герберт. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвиненого індустріального суспільства / Герберт Маркузе // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. – К.: Либідь, 1996. – С. 87-134.
7. Моор П. К. Дистанционное образование: проблемы и перспективы. Инновационные технологии в образовании / П. К. Моор // Материалы IV Международной научно-практической видеоконференции. – Тюмень: ТИУ, 2017. – С. 115-117.
8. Світлична О. С. Інформаційно-комунікаційні технології викладання дисциплін у вищих навчальних закладах / О. С. Світлична, О. М. Гончаренко // Науково-методичні засади розвитку сучасної економічної освіти: матеріали

науково-методична конференція професорсько-викладацького складу. – Одеса: ONEU, 2014. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/.pdf>

9. Соколова, И. В. Социальная информатика / И. В. Соколова. – М.: МГСУ, 2002. – 256 с.

10. Цифровой мир будущего: тренды и новые возможности в сфере образования. – Режим доступу: <https://nv.ua/project/cifrovyy-svit-maybutnogo-trendi-ta-novi-mozhливosti-v-sferi-osviti-50120541.html>

11. Швець Д. Є. Соціокультурні аспекти інформатизації вищої освіти / Д. Є. Швець. – Режим доступу: <http://www.disslib.org/sotsiokulturni-aspekty-informatyzatsiyi-vyshchoyi-osvity.html>

12. Information and communications technology. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Information_and_communications_technology/

References

1. Ashytok, N. I. 2021. "Nova osvithna realnist: dystantsiina osvita u vyshchii shkoli v umovakh karantynu" [New Educational Reality: Distance Learning of Higher Education under Quarantine]. *Molod i rynek, Youth & Market*, 3(189): 11-15. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.233972>

2. Ashytok, N. I. 2021. "Tsyfrovizatsiia dystantsiinoho navchannia v Ukraini" [Digitization of distance learning in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies*, 1 (33):85-88.

3. Drotianko, L. H. 2021. "Tsyfrovyy vymir suchasnoho etapu tsyvilizatsiinoho rozvytku sotsiumu" [Digital Dimension of the Modern Stage of Civilizational Development of Society]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies*, 1 (33): 18-21.

4. Kravchenko, S. A. 2020. "Tsyfrovizatsiia obrazovaniia: riski degumanizatsii" [Digitalization of Education: Risks of Dehumanization]. In *Sbornyk dokladov VI Vserossyiskoho sotsyolohycheskoho konhressa, Collection of reports of the VI All-Russian Sociological Congress*, Tiumen, October 14-16.

5. Malyshko, A. A. 2007. Filozofskie aspekty processov distantsionnogo obrazovaniya [Philosophical aspects of distance education processes]. *Vestnik MHTU, Vestnik of MSTU*, 10(3): 394-398.

6. Markuze, H. 1996. "Odnovymirna liudyna" [One-Dimensional Man]. In *Suchasna zarubizhna sotsialna filozofia, Modern foreign social philosophy*, edited by V. Liakh, 87-134. Kyiv: Lybid.

7. Moor, P. K. 2017. "Distsantsionnoe obrazovanie: problemy i perspektivy. Innovatsionnyye tekhnologii v obrazovanii" [Distance education: problems and prospects. Innovative technologies in education]. In *Materialy IV Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy videokonferentsii, Materials of the IV International Scientific and Practical Videoconference*, Tiumen, November 30, 115-117. Tiumen: TYU

8. Svitlychna, O. S. and Honcharenko, O.M. 2014. "Informatsiino-komunikatsiini tekhnologii vykladannia dystsyplin u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Information and communication technologies for teaching disciplines in higher educational institutions]. In *Materialy naukovy-metodychnoi konferentsii profesorsko-vykladatskoho skladu, Proceedings of the Scientific and methodical conference of teaching staff*, Odesa. <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/.pdf>

9. Sokolova, Y. V. 2002. *Sotsialnaya informatika [Social informatics]*. Moscow: MHSU.

10. NV. 2020. "Tsifrovyy mir budushchego: trendy i nove vozmozhnosti v sfere obrazovaniia" [The Digital Future World: Trends and New Opportunities in Education]. Accessed November 11. <https://nv.ua/project/cifrovyy-svit-maybutnogo-trendi-ta-novi-mozhливosti-v-sferi-osviti-50120541.html>

11. Shvets, D. Ye. *Sotsiokulturni aspekty informatyzatsii vyshchoi osvity [Sociocultural Aspects of Informatization of Higher Education]*. PhD diss. <http://www.disslib.org/sotsiokulturni-aspekty-informatyzatsiyi-vyshchoyi-osvity.html>

12. Wikipedia. "Information and communications technology". Accessed October 21. https://en.wikipedia.org/wiki/Information_and_communications_technology/

Н. И. АШИТОК

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ ВНЕДРЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАНИЕ

Аннотация. В статье указано, что в эпоху становления информационного общества усиливается влияние информационно-коммуникационных технологий на образование. Отмечено, что изменения, связанные с внедрением этих технологий, столь стремительно и интенсивно воплощаются в новую образовательную реальность, субъектами образования не всегда осознается, что эти технологии только средство, а не цель. Рассмотрены преимущества и недостатки внедрения информационно-коммуникативных технологий. Проанализированы факторы дегуманизации и отчуждения. Отмечено, что современное общество обречено на образование с использованием информационно-коммуникационных технологий, однако целью цифровизации образования должна быть реализация гуманизма.

Ключевые слова: социокультурный аспект, информационное общество, информационно-коммуникативные технологии, образование.

N. Ashytok

THE SOCIO-CULTURAL ASPECT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IMPLEMENTATION IN EDUCATION

Introduction. In the era of the information society, the influence of information and communication technologies on education is growing. With the rapid introduction of information and communication technologies in education, the ambiguity of the results of this process actualizes their understanding in the socio-cultural aspect. **The aim** of the article is to comprehend the socio-cultural aspect of information and communication technologies introduction in education. **The tasks** are to analyze works on features of introduction of these technologies, to outline sociocultural problems which arise at their use. **Research methods.** The theoretical and methodological basis of the study is general and special methods and approaches. The leading place is occupied with the socio-cultural approach, the essence of which is to study education as a unity of culture and sociality in the context of social phenomena. **Research results.** Today, the digitalization of education is recognized to be necessary. However, information and communication technologies are only a means, not an end. They have both advantages and disadvantages in educational process. An important advantage is that when using them, students learn the information and communication technologies that they will need further because of the global digitalization of all spheres of life in the country and the world. Digitization can act as a factor of dehumanization and alienation. There may be a problem of communication of people, a decline of culture. Communicative interaction of people being the basis of these technologies can have devastating consequences for interpersonal relationships. Modern society is doomed to education using information and communication technologies, but the goal of digitalization of education should be the realization of humanism. The humanization of society and education is possible due to public and state support. Cultural and spiritual incentives for human activity should be guarantees of increasing social status, the possibility of education, popularity. **Discussion.** The benefits of using information and communication technologies are more convincing in theory than in practice. Often the ability of children to use these technologies is not taken into account, there is no individual approach to them. **Conclusion.** The functioning of modern education requires the use of information and communication technologies. These technologies should be implemented in educational practice on humanistic socio-cultural principles.

Keywords: socio-cultural aspect, information society, information and communication technologies, education.